

PRIEKŠVĀRDS

RTU Inženierzinātņu vēstures pētniecības centra (IVPC) sagatavotajā piektajā zinātniskajā žurnālā publicēti seši pētījumi. Daļa no tiem aprobēti RTU 60. un 61. starptautiskajā zinātniskajā konferencē 2019. gada 10. oktobrī un 2020. gada 9. oktobrī. Pētījumu autori ir Latvijas un Igaunijas zinātnieki, zinātņu vēsturnieki, pedagogi un muzejnieki, kuri pievērsušies Rīgas Politehniskā institūta (RPI) absolventu daudzpusīgās darbības izpētei, kā arī aktuāliem akadēmiskās dzīves aspektiem līdz 19. gadsimta beigām.

Zinātnisko žurnālu ievada Latvijas Universitātes (LU) profesora, Valsts valodas centra direktora Māra Baltiņa arhīvu dokumentos un bibliotēku krājumos balstīta pētījuma par aktuāliem akadēmiskās dzīves aspektiem līdz 19. gadsimta beigām – *venia legendi* un privātdocenta statusu pasaulē un Rīgas Politehnikumā. Profesors M. Baltiņš turpina darbu, un nākamajā RTU IVPC zinātniskajā žurnālā tiks publicēts tā turpinājums par laiku 20. gadsimta 20., 30. un 40. gadu sākumā LU.

Latvijas Sporta muzeja vadošā pētniece Rita Apine pievērsusies 1903. gadā dibinātās Āgenskalna Vingrošanas un sporta biedrības darbībai un arhitektu devumam tās nama izveidē. Biedrības 1910. gadā uzceltais nams Rīgā, Baldones ielā 7, vairākkārt pārbūvēts, taču joprojām kalpo sportam – te arī mūsdienās darbojas Centrālais tenisa klubs. Nama Baldones ielā 7 pārvērtības redzamas arhitektu izstrādātajos projektos un fotogrāfijās, kas papildina pētījumu. Pateicība par palīdzību raksta tapšanā Vācijā dzīvojošajiem Babetei Alslebenas kundzei (*Frau Babette Alsleben*) no Vismāras un vācbaltiešu vēstures pētniekam Alfonam Avotiņam no Nirnbergas.

Četri pētījumi ir par Rīgas Tehniskās universitātes (RTU) priekšteču – Rīgas Politehniskā institūta (RPI) un Baltijas Tehniskās augstskolas (BTA) – absolventu dzīvesdarbību un paveikto Igaunijā un Latvijā. Igaunijas Arhitektūras muzeja kolekcijas glabātāja Sandra Melka (*Sandra Mälik*) vairākus gadus ir pētījusi RPI absolventa (1915), igauņu arhitekta, Tallinas īres namu projektētāja (1920–1930) Karla Tarvasa (*Karl Tarvas*; 1885–1975) biogrāfiju un profesionālo darbību. K. Tarvass ir projektējis vairāk nekā simts koka īres namus Igaunijā un ir viens no pazīstamākajiem 20. gadsimta arhitektiem Igaunijā. S. Melka pētījumā līdzās K. Tarvasam minējusi vēl vairākus igauņu arhitektus, kuri 20. gadsimta sākumā studēja Rīgā. Latvijā viņu veikums līdz šim ir bijis maz zināms.

RPI absolventa (1904), pedagoga, tautsaimnieka un žurnālista Jāņa Stiprā (1870–1946) daudzpusīgajai pedagoģiskajai un sabiedriskajai darbībai dokumentos un rakstos izsekojušas LU docente Elita Stikute un RTU profesore Alīda Zigmunde. Pētījumu autores veica, atzīmējot J. Stiprā 150 gadu jubileju un gatavojot par viņu referātu 2020. gadā.

Vēsturnieka Induļa Zvirgzdiņa pētījumā par BTA (1919), kas tika izveidota uz RPI bāzes un pastāvēja vien dažus mēnešus, absolventu inženieri Jāni Jagaru (1894–1970) izvērtēta viņa profesionālā darbība un izsekots viņa dzīvesgājums. J. Jagars studijas sāka 1911. gadā RPI, taču sākās Pirmais pasaules karš, viņš evakuējās uz Krieviju un studijas ieilga. Tikai pēc kara beigām, atgriežoties Latvijā, viņš ieguva augstskolas diplomu. Arī viņa sieva Marta Jagare, dzimusi Dēķena (1894–1945), Pirmā pasaules kara laikā, 1917. gadā, vēlējās studēt RPI, kas bija evakuēts uz Maskavu, taču viņa kara apastākļos nevarēja izbraukt no Rīgas uz Krieviju.

Jau trešo gadu RTU IVPC zinātniskajā žurnālā tiek publicēts raksts par kādu laikabiedru. Šoreiz tas ir celtnieks un būvuzņēmējs Valerijs Bitenieks, RPI absolvents (1986), kurš izvēlēts kā viens no daudzjiem 20. gadsimta 80. gadu studentiem, lai raksturotu padomju varas laika studijas, jauno speciālistu sagatavošanu un sadali, kā arī diplomēto inženieru karjeru. Inženiera V. Bitenieka dzimtu, studijas, profesionālo karjeru un izaugsmi izpētījusi LU lektore Ērika Lanka.

2020./2021. studiju gadā mūžībā devušies RPI/RTU mācībspēki Jēkabs Barkāns, Elmārs Beķeris, Leonīds Juris Freijs, Jānis Klētnieks, Elmārs Mūrnieks, Jānis Putniņš, Aivars Spalviņš, Jānis Sproģis, Daina Zicāne, Uldis Zītars un RTU Goda doktors Valdis Jākobsons. Žurnālā lasāmi viņu nekroloģi.

Zinātnisko rakstu krājumu noslēdz RTU 2020./2021. studiju gada nozīmīgāko notikumu hronoloģija (01.09.2020–31.08.2021).

Galvenā redaktore asociētā profesore *Dr. psych.* Airisa Šteinberga

FOREWORD

Six papers are published in the fifth scientific journal prepared by RTU Research Centre for Engineering History (RCEH). Some of them were approbated at the RTU 60th and 61st International Scientific Conferences on 10 October 2019 and 9 October 2020. The authors of the research are Latvian and Estonian scientists, historians of science, pedagogues, and museologists, who have focused on the study of the multifaceted activities of graduates of the Riga Polytechnic Institute (RPI), as well as current aspects of academic life until the end of the 19th century.

The scientific journal is introduced by the research of *Māris Baltiņš*, Professor of the University of Latvia (UL), and Director of the State Language Center. The research is on current aspects of academic life until the end of the 19th century – the status of *venia legendi* and *private docent* in the world and in Riga Polytechnicum based on archival documents and library collections. Professor *M. Baltiņš* continues his work, and the next RTU RCEH scientific journal will publish its continuation for the period in the early 1920s, 1930s and 1940s, at the UL.

Rita Apine, a Leading Researcher at the Latvian Sport Museum, has focused on the activities of the *Āgenskalns* Gymnastics and Sports Society, founded in 1903, and the contribution of architects in the establishment of its headquarters. The house built by the Society in 1910 in Riga, *7 Baldones* Street, has been rebuilt several times, but still serves to sports – the Central Tennis Club still operates there today. The transformations of the house at *7 Baldones* Street can be seen in the projects and photographs developed by the architects, which complement the study. The author would like to express her gratitude to Frau Babette Alsleben from Wismar and Baltic-German history researcher *Alfons Avotiņš* from Nuremberg for their help in writing the article.

Four papers are about the life activities and achievements of the graduates of Riga Technical University (RTU) – Riga Polytechnic Institute (RPI) and the Baltic Technical University (BTU) – in Estonia and Latvia. *Sandra Mālk*, who holds the collection of the Estonian Museum of Architecture, has for several years studied the biography and professional activities of RPI graduate (1915), Estonian architect, designer of Tallinn tenement houses (1920–1930) *Karl Tarvas*

(1885–1975). *K. Tarvas* has designed more than a hundred wooden rental houses in Estonia and is one of the most famous architects of the 20th century in Estonia. In addition to *K. Tarvas*, *S. Mālk's* research mentioned several other Estonian architects who studied in Riga at the beginning of the 20th century. So far, their performance has been little known in Latvia.

The versatile pedagogical and social activities of RPI graduate (1904), pedagogue, economist and journalist *Jānis Stiprais* (1870–1946) have been traced in documents and articles by *Elita Stikute*, Assistant Professor at the UL and *Alīda Zigmunde*, RTU Professor. The authors performed the research by celebrating the 150th anniversary of *J. Stiprais* and prepared a report on him in 2020.

In the research by historian *Indulis Zvirgzdiņš* about the BTU (1919), which was established on the basis of RPI and existed only for a few months, graduate engineer *Jānis Jagars* (1894–1970), his professional activity is evaluated and his life – traced. *J. Jagars* began his studies at RPI in 1911, but World War I began, he evacuated to Russia and the studies lasted a long time. Only after the end of the war, returning to Latvia, he obtained a university diploma. His wife *Marta Jagare*, (b. *Dēķena*; 1894–1945) before World War I, also wanted to study at RPI in 1917, which had been evacuated to Moscow, but could not leave Riga for Russia during the war.

For the third year in a row, an article about a contemporary has been published in the RTU RCEH scientific journal. This time it is the builder and contractor *Valerijs Bitenieks*, a graduate (1986) of RPI, who was chosen as one of the many students of the 1980s to describe the studies of Soviet rule, the training and distribution of young specialists, and the career of graduate engineers. The family, studies, professional career and growth of engineer *V. Bitenieks* have been studied by UL lecturer *Ērika Lanka*.

Academic year 2020/2021 brought mournful messages: RPI / RTU lecturers *Jēkabs Barkāns*, *Elmārs Beķeris*, *Leonīds Juris Freijs*, *Jānis Klētnieks*, *Elmārs Mūrnieks*, *Jānis Putniņš*, *Aivars Spalviņš*, *Jānis Sproģis*, *Daina Zicāne*, *Uldis Zītaris* and RTU Honorary Doctor *Valdis Jēkabsons* passed away. Their obituaries can be read in the scientific journal.

The scientific journal is concluded with the chronology of key events of Riga Technical University in the study year 2020/2021(01.09.2020–31.08.2021).

Editor-in-Chief Associate Professor *Dr. psych. Airisa Šteinberga*